

August 2, 1963

Antonín Gregor, 'Explanatory Memorandum [on the Limited Test Ban Treaty]'

Citation:

"Antonín Gregor, 'Explanatory Memorandum [on the Limited Test Ban Treaty]'", August 2, 1963, Wilson Center Digital Archive, Národní archiv, f. KSČ-ÚV (1945-1989) – Kancelář prvního tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného II - zahraniční, karton č. 18, inv. č. 38. Contributed by Michal Onderco.

<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/300246>

Summary:

A report produced by the Czechoslovak foreign ministry in August 1963 recommending the ratification of Limited Test Ban Treaty (LTBT). One of the key goals of early Czechoslovak engagement in the ENDC was to reject a nuclear test ban, based on their rejection of any verification measures. However, once the Soviets agreed to the LTBT with the US and the United Kingdom, the Czechoslovak foreign ministry praised the agreement and attacked those (such as China) who resisted the measure. One interesting aspect of the treaty was the proposed role of depositary powers. The document indicates that the Soviets were interested in being a depositary power to the LTBT in order to prevent ratification by governments not recognized by the USSR, most notably West Germany and the Republic of China. The issue of depositary powers reappeared later on, in the NPT as well.

Credits:

This document was made possible with support from Carnegie Corporation of New York (CCNY)

Original Language:

Czech

Contents:

Original Scan

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
 Č. 017.939/63-PO
 Příloha II.

T a j n é !
 Vyhотовeno: 12
 Výtisk č.: 15
 Počet listů: 5

STÁTNÍ ÚSTŘEDNÍ ARCHIV v Praze
 ZRUŠEN STUPĚŇ UTAJENÍ /
 Datum: 27. 2. 2011 / 101-024 /
 M. Dr. Alena Noslová
 Datum: 1. 8. 03 /
 Projevy: /

D ů v o d o v á z p r á v a

V závěru úspěšných jednání mezi zástupci tří mocností - SSSR, Velké Británie a USA v Moskvě bylo dne 25. července 1963 parafováno dohodnuté znění smlouvy o zákazu jaderných pokusů v ovzduší, v kosmickém prostoru a pod vodou.

Výsledky moskevských jednání byly uvítány a vřele podporovány vládami většiny států a lidem celého světa. Porada prvních tajemníků ústředních výborů komunistických a dělnických stran a šéfů vlád států Varšavské smlouvy dne 26. července 1963 hodnotila a schválila výsledky jednání tří mocností. Vláda Československé socialistické republiky na své schůzi dne 29. července 1963 vyslechla zprávu k výsledkům jednání tří mocností a vydala komuniké, v němž jim vyslovuje svou podporu. Převážná většina států světa - socialistických, neutrálních a kapitalistických - již rovněž zaujala k dohodě o zákazu jaderných pokusů ve třech sférách kladné stanovisko a mnohé státy vyjádřily připravenost podepsat smlouvu, jakmile to bude možné. Některé státy, např. Mexiko prohlásily svůj zájem na podpisu smlouvy ihned po jejím podepsání zástupci tří mocností. Pouze ojediněle se vyskytují hlasy nepřátelské sjednané dohodě: nejreakčnější kruhy v republikánské straně USA se snaží rozsévat mezi americkou veřejností pochybnosti o dosažené dohodě; prezident Francouzské republiky a představitelé západoněmecké vlády zaujali na veřejnosti lícoměrný postoj, přitom však prohlásili, že jejich státy se zatím ke smlouvě nepřipojí. Nejdále ve svém odporu k dohodě o zákazu jaderných pokusů ve třech sférách došla vláda Čínské lidové republiky, která vydala dne 31. července 1963 prohlášení, v němž se dopustila nejhrubších útoků proti mírové politice Sovětského svazu a zavrhlá dosaženou dohodu.

Výsledky moskevských jednání odpovídají tužbám mírumilovných národů, které po mnoho let usilují o účinná opatření k zastavení horečného jaderného vyzbrojování, jež zvyšuje riziko vzniku svě-

- 2 -

tové termojaderné války; jako první krok k tomuto cíli požadují zastavení jaderných pokusů, které svým radioaktivním odpadem ohrožují zdraví a životy nynějšího a budoucího pokolení. Dohoda o zastavení jaderných pokusů ve třech sférách je výrazným úspěchem mírové politiky Sovětského svazu a dalších socialistických zemí a má velký mezinárodně politický význam jako důležitý krok ke zmírňování napětí a k vytvoření příznivé situace pro řešení dalších otevřených problémů. Může přispět k pokroku při jednání o všeobecném a úplném odzbrojení, které je hlavním cílem úsilí všech mírumilovných národů a otevřít cestu k urychlené dohodě o dalších mezinárodních otázkách, především o uzavření paktu o neútočení mezi členskými státy NATO a členskými státy Varšavské smlouvy. Může se stát důležitým impulsem pro dořešení otázky zákazu podzemních jaderných pokusů.

Tyto základní postuláty, k jejichž uskutečnění směřuje úsilí socialistických zemí a všech ostatních mírumilovných národů, jsou vyjádřeny v preambuli ke smlouvě o zákazu jaderných pokusů v ovzduší, v kosmickém prostoru a pod vodou. Přes počáteční odpor západních mocností se podařilo zástupcům Sovětského svazu prosadit v preambuli smlouvy ustanovení, jímž smluvní strany vyhlásují za svůj hlavní cíl co nejrychlejší dosažení dohody o všeobecném a úplném odzbrojení pod přísnou mezinárodní kontrolou v souladu s cíli Organizace spojených národů. Tím byly západní mocnosti donuceny přihlásit se k požadavku podporovanému všemi mírumilovnými národy a uznat prvořadou důležitost odzbrojení pro zajištění trvalého míru. Druhý odstavec preambule obsahuje politický a morální závazek smluvních stran usilovat o dosažení dohody o zastavení všech jaderných pokusů na věčné časy.

Předmětem smlouvy je částečný zákaz jaderných pokusů: podle článku I nesmějí smluvní strany nadále provádět jaderné pokusy v zemském ovzduší, v kosmickém prostoru a pod vodou, zahrnujíc v to pobřežní vody a volné moře. Kromě toho se zakazují pokusy i v jiném prostředí, pokud by jejich radioaktivní účinky přesahovaly hranice státu, který takové pokusy provádí. V důsledku neústupného postoje západních mocností v otázce kontroly a inspekce se dosud nepodařilo dosáhnout zákazu podzemních jaderných pokusů. Proto smlouva

- 3 -

hovoří o závazku usilovat o dosažení dohody i v této zbývající otázce.

Významným krokem vpřed v dosavadních jednáních je závazek, podle něhož se smluvní strany vystříhají podpory, povzbuzování nebo účasti na provádění jaderných pokusů uskutečňovaných mimo jejich území jinými státy. Tento závazek může být považován za počáteční krok k opatřením zamezujícím další rozšiřování jaderných zbraní, zejména na státy, které je dosud nevyrábějí nebo nevlastní. Tento závazek se však rovněž netýká pokusů podzemních.

Smlouva připouští v článku II možnost změn, pro jejichž provedení se stanoví podobný postup, jaký je předvídan v Chartě OSN. Prakticky může být změna ke smlouvě provedena jen za předpokladu jednomyslného souhlasu tří hlavních jaderných mocností.

Původními signatáři smlouvy jsou SSSR, Velká Británie a USA. Jim se fakticky přiznává rozhodující hlas při určování dalších osudů smlouvy. Podle článku III je smlouva zároveň otevřena k podpisu nebo přístupu všech ostatních států světa. Univerzální otevřenost smlouvy je v naprostém souladu s její povahou a obsahem; smlouva se dotýká zájmů všech zemí světa, jaderných mocností i států, jež jaderné zbraně nevlastní. Ostatní státy se mohou stát smluvními stranami buď tím, že smlouvu podepíší ještě předtím než vstoupila v platnost, a poté ratifikují, anebo že k ní po jejím vstupu v platnost přistoupí. Smlouva vstoupí v platnost dnem, kdy ji ratifikují všechny tři původní smluvní strany, tj. SSSR, Velká Británie a USA. Možnost podepsat smlouvu se tedy naskýtá v době mezi podpisem smlouvy třemi původními signatáři a mezi uložením poslední ratifikační listiny těchto tří původních signatářů. Půjde patrně o období nejméně několika týdnů, počínaje podpisem smlouvy ze strany SSSR, Velké Británie a USA.

Smlouva je podle článku IV sjednána na neomezenou dobu. Smluvním stranám se však dává právo smlouvu vypovědět ve tříměsíční lhůtě v případě, že by mimořádné okolnosti související s obsahem smlouvy ohrozily vyšší zájmy daného smluvního státu. Přijatá formulace je vyváženým kompromisem, ke kterému se na moskevských jednáních dospělo poté, když SSSR kategoricky odmítl požadavek západních

-- 4 --

mocností spojit možnost výpovědi s provedením jaderného výbuchu v kterékoli zemi. Tím si západní mocnosti chtěly zajistit právo odstoupit od smlouvy v případě zahájení jaderných pokusů Čínskou lidovou republikou.

Smlouva obsahuje rys neobvyklý v dosavadní smluvní praxi, jímž je instituce tří deponitářů. Deponitární povinnosti mají vykonávat vlády tří původních signatářů -- SSSR, Velké Británie a USA. U těchto vlád budou uloženy originály smlouvy, u nich se budou ukládat ratifikační listiny a listiny o přístupu a tyto vlády budou smluvními stranám oznamovat skutečnosti související s účastí jiných států na smlouvě. Instituce tří deponitářů je kompromisem mezi stanoviskem SSSR, který navrhoval, aby deponitářem smlouvy byla sovětská vláda, a stanoviskem západních mocností, které usilovaly o svěření deponitářských funkcí generálnímu tajemníkovi OSN nebo vládě některého třetího státu. Politický význam otázky deponitářských funkcí spočívá v tom, že je s nimi spojeno hodnocení způsobilosti přístupu ke smlouvě. SSSR nemůže připustit, aby se účastníkem smlouvy stali např. čankajškovci. Jak budou v praxi prováděny deponitářské úkony, smlouva nestanoví. O tom bude dosaženo dohody mezi ministry zahraničních věcí tří mocností na jejich nadcházející schůzce v Moskvě.

Podle zpráv, které jsou k dispozici, bude smlouva o zákazu jaderných pokusů v ovzduší, v kosmickém prostoru a pod vodou podepsána ministry zahraničních věcí SSSR, Velké Británie a USA v Moskvě pravděpodobně v pondělí dne 5. srpna 1963. Podpisu smlouvy se zúčastní generální tajemník Organizace spojených národů U Thant. Lze se domnívat, že počínaje dnem následujícím po podpisu smlouvy třemi mocnostmi, budou k podepsání smlouvy vyzvány ostatní státy, které projevily o účast na smlouvě zájem.

- 5 -

Podpis smlouvy o zákazu jaderných pokusů ve třech sférách ze strany ostatních států je věcí velké politické důležitosti. Je v zájmu socialistických států, které oprávněně považují dosažení dohody o zákazu jaderných pokusů ve třech sférách za významný úspěch své zahraniční politiky, aby se podle možnosti ke smlouvě připojily všechny státy světa. Účast velkého počtu států na smlouvě může znesnadnit imperialistickým silám možné pozdější protimírové manévry v souvislosti se smlouvou. Nejširší účast států na smlouvě může být významnou politickou pobídkou Francii a případně jiným mocnostem, které se dosud vyhýbají přijetí závazku neprovádět jaderné pokusy, aby se podvolily vůli většiny národů světa.

Československá socialistická republika, která neúnavně vždy bojovala po boku SSSR za zákaz jaderných pokusů a za dosažení pokroku v řadě dalších důležitých mezinárodních otázek, by měla být mezi prvními státy, které smlouvu podepíší. Včasné uskutečnění podpisu zdůrazní naši připravenost v duchu generální linie čs. zahraniční politiky aktivně podporovat všechny významné kroky, vedoucí ke snížení mezinárodního napětí a vytvoření důvěry mezi státy.

Ministerstvo zahraničních věcí navrhuje, aby Československá socialistická republika podepsala smlouvu o zákazu jaderných pokusů v ovzduší, v kosmickém prostoru a pod vodou a aby vláda doporučila prezidentu republiky zmocnit k podpisu smlouvy ministra zahraničních věcí s. Václava D a v i d a . K podpisu smlouvy tohoto druhu je podle čs. ústavních předpisů zapotřebí plné moci presidenta republiky.

Ministr zahraničních věcí :

V z. dr. Antonín Gregor v.r.

Za správnost vyhotovení:

